

УДК 364.46

О. В. Пожидаєва

КОНСУЛЬТУВАННЯ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

В статтє консультирование рассматривается как одно из направлений профессиональной деятельности социального педагога. Проанализированы содержание и формы консультативной деятельности, а также принципы социально-педагогической помощи. Определены основные аспекты профессионализма социального педагога.

Consulting is considered to be one of the trends of professional activity of social teacher according to this article. It analyzes the content of consulting and its forms, it also deals with some principles of social and pedagogical help. This article determines the main aspects of being a professional social teacher.

Мета статті: розкрити сутність консультування як одного із напрямів професійної діяльності соціального педагога.

Завдання статті:

- розкрити зміст та форми консультативної діяльності соціального педагога;
- обґрунтувати принципи консультативної соціально-педагогічної допомоги;
- охарактеризувати аспекти професійності соціального педагога у здійсненні консультування.

У професійній діяльності соціального педагога консультування є одним із провідних напрямів. Якщо говорити про консультування як процес допомоги один одному, то історично він виник давно.

Історія розвитку консультативної практики починається значно раніше від того часу, коли вона виокремилась у самостійну галузь діяльності. Цей період не входить у галузь наукового знання, але діапазон засобів впливу і здійснення допомоги у практиці повсякденного життя був досить широким і різноманітним. Консультантами-проповідниками називалися лікарі, вихователі, знахарі, що переймалися пошуком життєвої мудрості, інтерпретацією настроїв і почуттів, релігійними сповідями тощо [3, С. 3–12].

Наразі «консультування» не має єдиного визначення. Це пов'язано здебільшого з широким використанням термінів «консультація» і «консультування» в різних галузях і сферах людської діяльності.

В енциклопедичному словнику за редакцією А. М. Прохорова, консультація (від лат. *consultatio* — порада) визначається як вид навчального заняття, тобто як додаткова допомога викладача учням у засвоєнні предмета і як порада фахівця з будь-якого питання відповідно до назви установ, що надають допомогу населенню (психологічна консультація, профконсультація, юридична консультація) [5].

На думку А. А. Бодалева, «маючи немедичну парадигму і запозичуючи прийоми і техніки у психотерапії, будь-який вид консультування орієнтується не на лікування, а на допомогу людині в подоланні її труднощів, у пошуку шляхів вирішення проблем» [1, С. 11–14].

У якій би формі не здійснювалася консультативна допомога, їй притаманна одна загальна характеристика — спрямованість на індивіда.

Вивчення консультування як напряму професійної діяльності соціального педагога вимагає звернення до науково-теоретичних джерел тих галузей знань, де це явище стало традиційним і має наукове обґрунтування.

Уперше за консультативною практикою був закріплений офіційний статус у межах психотерапії, а потім і психології.

Виникнення перших психотерапевтичних і психологічних шкіл зумовило автономізацію психотерапії. З. Фрейд намагався обґрунтувати той факт, що «причини деяких хвороб взагалі лежать за межами медицини і не можуть бути подолані з суто медичних позицій: це неусвідомлені комплекси, що набуті з дитинства, забуті конфлікти...» [6]. І як наслідок, поступово склалися два напрями у психотерапії: медичний — клінічно орієнтований і психологічний — особистісно орієнтований, або немедична терапія.

У міру становлення в нашій державі соціально-педагогічної допомоги як професійної діяльності, консультування знаходить своє призначення і в соціальній сфері. Визначається як кваліфікована порада, допомога особам, які мають певні соціальні проблеми, спрямована на відновлення і оптимізацію соціальних функцій задля сприяння їх соціалізації, а також генерації соціальних норм спілкування. Соціальне консультування передбачає надання консультацій з питань зайнятості населення; соціальної підтримки дітей сиріт та дітей, що залишилися без батьківської опіки; соціальної профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі; соціальної підтримки для людей похилого віку і осіб, які мають функціональні обмеження.

Соціально-педагогічне консультування має кілька напрямів, зокрема: соціально-інформаційний, соціально-правовий, соціально-психологічний, соціально-профілактичний.

Соціально-інформаційне консультування передбачає надання інформації клієнту з питань соціального захисту, соціальної допомоги і соціальної підтримки, а також діяльності соціально-педагогічних служб і спектра їх послуг.

Соціально-правове консультування містить роз'яснення прав і сприяння в реалізації правових гарантій різних категорій дітей та молоді; соціальне виховання; визначення правових норм соціально значущої діяльності та поведінки; ознайомлення з нормативними міжнародними державними документами, які забезпечують розвиток особистості, рівень освіти, вибір професії тощо.

Соціально-психологічне консультування спрямовано на надання реабілітаційних послуг у центрах, комплексах, службах та інших закладах з установами психологічного, морального, емоційного стану здоров'я, потребуючих цього дітей, молоді, дорослих; створення сприятливого мікроклімату в сім'ї та мікросоціумі, в яких розвивається дитина, усунення негативних впливів, труднощів у стосунках з довкіллями; допомогу у професійному й особистісному самовизначенні.

Соціально-профілактичне консультування передбачає виявлення психобіологічних умов, психолого-педагогічних факторів, які зумовлюють відхилення у психічному та соціальному розвитку дітей і підлітків; надання різним категоріям молоді інформації про можливі наслідки асоціальних дій; подолання педагогічних помилок і конфліктних ситуацій, що породжують дитячу безпритурність і занедбаність, забезпечення розвитку і виховання дітей в сім'ях груп ризику; організацію заходів із забезпечення програми позитивної життєдіяльності особистості.

Названі напрями консультативної діяльності соціального педагога можуть здійснюватись у різних формах. Так, до форм допомоги належать консультації, що надаються за допомогою засобів листування і телефонної розмови, які здійснюються в умовах спеціалізованих інформаційних служб, «Телефонів довіри», «Гарячої лінії» тощо.

«Телефон довіри» — це спеціалізована служба, діяльність якої спрямована на надання кваліфікованої, анонімної, безкоштовної психотерапевтичної, психологічної, соціально-педагогічної допомоги по телефону підліткам, молоді, окремим категоріям населення, що перебувають у кризових станах, потребують довідкової інформації з різних питань, а також для профілактики і попередження девіантної та суїцидальної поведінки.

Соціально-педагогічна консультативна діяльність у вищезазначеній службі містить: безпосередню психолого-терапевтичну роботу з визначення проблеми абонента і пошуку шляхів її вирішення; надання соціальної інформації з питань соціальної допомоги, підтримки і соціально-правових гарантій; пояснення педагогічних помилок і конфліктних ситуацій.

Консультування соціальним педагогом клієнтів здійснюється і у структурному підрозділі соціальної служби для молоді — «Громадській приймальні», метою діяльності якої є комплексна допомога у вирішенні соціально-педагогічних і медико-психологічних проблем шляхом надання консультацій відповідних спеціалістів: соціального педагога, юриста, лікаря, психолога та представництва, у разі потреби інтересів молоді людини в медичних, юридичних закладах, інших державних установах задля вирішення її проблем [2, С. 3].

Безпосередня консультативна діяльність соціального педагога реалізується в закладах освіти, центрах реабілітації і профорієнтації, молодіжних біржах праці, притулках для неповнолітніх.

Комплексна форма надання допомоги клієнту передбачає його взаємодію з різними спеціалістами, які вивчають різні аспекти проблеми (соціальні, правові, психологічні, педагогічні тощо). Ця форма надання послуг реалізується у спеціалізованих закладах комплексної допомоги: центрах сім'ї та дитини, центрах реабілітації інвалідів, центрах реабілітації наркозалежних тощо.

У центрі уваги спеціаліста соціально-педагогічної діяльності можуть бути люди різного віку, різних професій, безробітні, діти, їхні батьки, школярі, тобто люди, які виконують різні соціальні ролі і займають певний соціальний статус. Кожен з них може опинитись у ситуації консультування, виступаючи клієнтом і потребуючим допомоги. Тому консультативна соціально-педагогічна діяльність утворена на принципах, що відображують її гуманістичну спрямованість, зокрема: професійної компетенції у визначенні проблем особистості та шляхів їх вирішення; гуманізму, емпатичної включеності в іншого, діяльнісного милосердя у взаємодії з особистістю, яка потребує допомоги і перебуває у критичній ситуації; своєчасності психолого-педагогічної підтримки в соціальній роботі з проблемною особистістю; комплексності й інтегрованості системи соціального сприяння розвитку людини в мікросередовищі з урахуванням виховних сил усіх учасників її соціалізації і з проєктуванням різносторонньої підтримки, корекції і реабілітації при особистісному вирішенні життєво важливих завдань.

Професійність соціального педагога у здійсненні консультативної діяльності містить кілька аспектів (знання, вміння, цінності).

Важливим аспектом є загальнопсихологічні знання про закономірності консультативного процесу (його компоненти, зміст, етапи), а також знання спеціальних галузей консультування, наприклад, допомога у кризових ситуаціях, допомога у вирішенні конфліктів, організаційне консультування тощо. Тому дуже важливо формувати систему знань про закономірності професійного спілкування, про консультування як процес взаємодії.

Наступним аспектом професійності соціального педагога є формування системи вмінь і навичок професійного спілкування соціального педагога: вміння розпізнавати проблему клієнта, вміння сприяти непосредній участі клієнта, вміння створювати атмосферу психологічного комфорту, вміння комплексного використання психологічних знань, вміння проєктивного консультативного процесу, вміння використовувати діагностичні та корекційні методи, вміння аналізувати й оцінювати процес консультування, а також використовувати форми зворотного зв'язку та різні види психологічної підтримки.

Крім того, важливим аспектом виступає формування системи індивідуальних професійних цінностей, які б співвідносились із базовими цінностями консультування — це розуміння проблеми, зосередженість на клієнті, входження у консультативний процес, розуміння діагностичних і корекційних результатів.

Отже, сутність консультування як одного із напрямів професійної діяльності соціального педагога полягає у наданні допомоги особам, які мають різні проблеми, задля їхньої соціалізації, встановлення і оптимізації їх соціальних функцій, вирішення конфліктів і засвоєння соціальних норм спілкування. Зміст консультативної діяльності досить широкий. Він охоплює соціально-інформаційну, соціально-правову, соціально-психологічну, соціально-профілактичну консультативну допомогу різним категоріям населення. Соціально-педагогічне консультування може здійснюватись у формі листування, консультування по телефону, непосредньої бесіди з клієнтами.

Професійність соціального педагога у здійсненні консультативної діяльності передбачає розуміння проблеми клієнтів, вивчення і діагностування рівня їх проблем, надання соціальної підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А. А. Провоцирование и взаимодействие в общении // Педагогика.— 1994.— № 1.— С. 11–14.
2. Васківська С. В. Підвищення професійної компетентності психолога-консультанта програми ССМ Громадська приймальня: Методичні матеріали.— К., 1999.— С. 3–9.
3. Климов Е. А. Гипотеза «метелок» и развитие профессии психолога // Весник МГУ.— Сер. 14. Психология.— 1992.— № 3.— С. 3–12.
4. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка: Навч. посіб.— К.: Кондор, 2005.— 560 с.
5. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров.— М.: Советская энциклопедия, 1989.
6. Фрейд. Психология и защитные механизмы.— М.: Педагогика; Пресс, 1993.— 125 с.
7. Холостова Е. И. Социальная работа: Учеб. пособ.— 2-е изд.— М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2005.— С. 489–499.

Ключевые слова: консультирование, профессиональная деятельность, социальная педагогика, социально-педагогическая помощь.

Key words: consulting, professional activity, social pedagogy, social and pedagogical assistance.

УДК 37.013.42

В. М. Шиян, В. М. Галкіна

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВІДУ ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В статтє изложєны технологія и пути реализации социальной помощи людям с ограниченными возможностями.

The article describes the technology and ways of implementation of social accommodation of people with limited abilities.

Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне та дбайливе ставлення до людей, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок фізичних або психічних вад. На жаль, в Україні історично склалася ситуація, за якої означена категорія людей залишилася ізольованою від соціуму, адже відкрите обговорення проблем людей з особливими потребами було непопулярним, замовчувалося. Між тим сьогодні у цілому світі простежується тенденція до формування нової соціокультурної норми — поваги до людей з особливими потребами.